

Filonenko N.G.

Associate Professor of the Spanish and French Philology Department,
Kyiv National Linguistic University

Adverbial predicate constructions in the contemporary French fictional text

Філоненко Н.Г.

Доцент кафедри іспанської та французької філології,
Київський національний лінгвістичний університет

ОБСТАВИННІ ПРИСУДКОВІ КОНСТРУКЦІЇ У СУЧАСНОМУ ФРАНЦУЗЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ПРОЗОВОМУ ТЕКСТІ

Summary: The article deals with the syntax organization of the contemporary French fictional text and elaborates an original methodology that can be applied to the analysis of the text syntactic organization. Syntactic conceptual and dynamic data of adverbial constructions given in the research contribute to the text theory and prove that the text is formed according to the principle of symmetry. It is found that the system of adverbial constructions in the text is not in equilibrium. It is established that at different levels of text structuring dynamic characteristics of the adverbial predicate constructions are not similar.

Key words: syntactical construction, predicate, circumstance, adverb, verb impersonal form, symmetry.

Анотація: У статті досліджується синтаксична організація сучасного французького художнього прозового тексту. Розробляється оригінальна методика, яка може застосовуватись у синтаксичних дослідженнях. Наведені у статті синтаксичні концептуальні та динамічні дані обставинних конструкцій доповнюють теорію тексту і доводять симетричний принцип його формування. З'ясовано, що система обставинних конструкцій у тексті не є рівноважною. Встановлено, що на різних рівнях структурування художніх творів динамічні характеристики обставинних присудкових конструкцій не є подібними.

Ключові слова: синтаксична конструкція, присудок, обставина, прислівник, безособова дієслівна форма, симетрія.

Постановка проблеми. Сучасні наукові уявлення про синтаксичну та структурну організацію художнього прозового тексту засвідчують той факт, що узгодженість між різноманітними синтаксичними підсистемами та одиницями тексту сприяє його впорядкованості за певними принципами і домінантами та послаблює ентропію. Дослідження спільних і відмінних синтаксичних характеристик літературних текстів різних авторів одного періоду надає відповіді на питання загальної організації та самоорганізації синтаксичної системи тексту, тому аналіз динаміки синтаксичних конструкцій певного типу у різних прозових творах представляє об'єктивні дані про закони текстотворення.

Огляд останніх публікацій. Вивчення синтаксичної організації французького художнього тексту, зокрема поетичних творів, у лінгвосинергетичному аспекті проводилося В.Г. Борботьком [1], І.Ю Моїсеєвою [2], Т. Крузе [3]. Результати їхніх розвідок регуляції синтаксису згідно з правилами мови підтверджують гіпотезу про самоорганізацію тексту, та існування певних закономірностей його устрою, зокрема симетрії. Дослідження динамічних та композиційних характеристик синтаксичних конструкцій показало, що характерні особливості вживання синтаксичних одиниць у художньому прозовому тексті здатні формувати його якісну смислову своєрідність [2, с. 126].

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Нез'ясованими нині залишаються основні домінанти і принципи синтаксичної організації сучасного французького художнього прозового тексту. Ця невизначеність є частиною загальної проблеми співвідношення індивідуального і системно-мовного компонентів у текстотворенні.

Метою статті є розкриття основних принципів синтаксичної організації французьких художніх прозових текстів на рівні присудкових конструкцій з різними видами обставин.

Виклад основного матеріалу. Виявлення динамічних характеристик синтаксичних конструкцій у тексті уможлиблюється завдяки квантитативній обробці визначених одиниць цілого тексту, тобто речення та синтаксичних конструкцій у залежності від структурування художнього твору. Проведений нами аналіз сучасних французьких художніх прозових текстів дозволив виокремити структурні моделі простих речень на основі головної конструкції французького речення підмет + присудок. Було встановлено, що найуживанішими узагальненими варіантами конструкцій підмет + присудок є такі: підмет + присудок з нульовим зв'язком; підмет + присудок + дієслово в інфінітиві; підмет + присудок + додаток; підмет + присудок + прислівник; підмет + присудок + атрибут; підмет + присудок + інфінітивна підрядна пропозиція; підмет + присудок + кодієслівна безособова форма, а саме герундій, або *participe présent*; компаративні конструкції, вказівні та буттєві конструкції; безособові конструкції; еліптичні та парцельовані конструкції.

Три з вказаних типів мають різноманітні обставинні значення, а саме: підмет + присудок + обставинний додаток, підмет + присудок + прислівник, підмет + присудок + безособова форма (герундій, або *participe présent*).

Процедура розробленої нами квантитативної обробки вкладається у такий алгоритм: віднаходимо шляхом суцільної вибірки загальну кількість елементарних предикативних пар підмет + присудок, а також еліптичні та парцельовані конструкції як у цілому тексті, так і у кожному структурному підрозділі. Вся кількість одиниць підмет + присудок разом із еліптичними та парцельованими конструкціями у цілому тексті приймається за 100% по відношенню до загальної кількості пар підмет + присудок + [...]. Кількість пар підмет + присудок разом із еліптичними та парцельованими конструкціями у кожному підрозділі тексту також приймається за 100% для вирахування частки окремих типів синтаксичних конструкцій + присудок + [...] у цьому підрозділі.

Так, наприклад, у романі Л. Годе "Le Soleil des Scorta" загальна кількість конструкцій, відібраних суцільною вибіркою, становить 9675 одиниць, а

сумарна кількість одиниць підмет + присудок + обставина, виражена іменниковою або прийменниковою групами, віднайдених також завдяки суцільній вибірці, в одинадцятьох розділах цього твору – 1145 конструкцій. Отже, приймаючи цю загальну кількість 9675 за 100%, отримуємо дані про те, що частка конструкцій підмет + присудок + обставина, виражена іменниковою або прийменниковою групами, 11,8%. Тоді, якщо сумарна кількість конструкцій підмет + присудок + [...] у першому розділі "Les pierres chaudes du destin" роману Л. Года "Le Soleil des Scorta" складає 999 одиниць, яка, у свою чергу, приймається нами за 100% для цього структурного розділу, то кількість 105 одиниць конструкцій підмет + присудок + обставина, виражена іменниковою або прийменниковою групами, представляється часткою у 10,5%. Узагальнюючи викладене, підкреслимо загальний принцип обчислення: частка конкретного типу конструкцій у певному структурному розділі віднаходиться згідно із сумарною кількістю всіх типів конструкцій у цьому самому розділі. Саме відсоткове обчислення надає об'єктивне розуміння динаміки та статичності синтаксичної системи, адже розділи за обсягом як речень, сторінок, препозиційних пар є різними. Тому просте порівняння звичайних кількостей не надає відповідної оцінки. Середні показники співвідносяться із стабільними станами системи, а значні відхилення від середніх показників сигналізують про критичні стани системи.

Загальна кількість конструкцій, у творі Л. Года "Le Soleil des Scorta" складає одиниць, тобто За десятьма розділами розподіл використання цих конструкцій відбувається таким чином:

10,5%; **7,2%**; 12%; 15,5%; 12,3%; 12,7%; 11,6%; 12,5%; **20,2%**; 11%.

Для конструкцій підмет + присудок + обставина характерним є принцип симетричної організації, оскільки мінімальне та максимальне вживання відзначаються у симетричних другому та дев'ятому розділах, найбільша концентрація спостерігається у дев'ятому розділі із стрибкоподібним збільшенням і зменшенням вживання у наступному розділі, а найменша,

відповідно, у другому. Розрив між піком вживання і найменшою кількістю є чималим і становить 13%.

Сумарна кількість цих конструкцій у творі у романі Ж. Феррарі "Le Sermon sur la chute de Rome" становить 1208 одиниць. Відсоткові показники використання автором цих ланцюгів у розділах укладаються у таку послідовність:

16%; 15,2%; 14,4%; **12,7%**; 18,5%; 16,8%; **18,6%**.

Середній показник 15,5%, що наближено до аналогічного показника у романі Л. Годе "Le Soleil des Scorta". Динаміка повторів цієї конструкції вказує на ущільнення її використання у першому та останньому розділах та розрідження у четвертому серединному розділі, що свідчить про збереження центру симетрії та симетричний устрій системи цих конструкцій. Різке збільшення вживання конструкцій підмет + присудок + обставина, виражена іменниковою або прийменниковою групами, від четвертого до п'ятого розділу показує стрибкоподібний характер та критичні стани системи у середині твору. Різниця між мінімумом та максимумом – 5,9%.

Кульмінація високої щільності цих одиниць припадає на п'ятий та на шостий розділи, а мінімум – на четвертий. Повільне зниження концентрації цих конструкцій від першого розділу до четвертого змінюється стрибкоподібним збільшенням до максимуму на відносно короткому відрізку тексту у п'ятому розділі і залишається високим до кінця твору із невеликим зниженням у шостому розділі. Таке коливання системи свідчить про близьке розташування зон атракторів, що викликає її нестабільність. Відзначимо, що саме у четвертому розділі міститься найбільша кількість наддовгих поліпропозиційних речень, а також найдовше поліпропозиційне речення усього роману, у якому нараховується 64 пропозиційні пари підмет + присудок.

Кількість конструкцій досліджуваного типу у творі М. Уельбека "La Carte et le Territoire" – 2159 одиниць, що відповідає 16,4%.

У першому розділі:

14,7%; 14,3%; 18,9%; 13,5%; 16,7%; 16,1%; 13,2%; **25,2%**; 16%; 19,7%; **9,7%**.

Локальний середній показник – 16,2%, та різниця між мінімальним і максимальним показниками достатньо помітна і становить 15,5%. Це означає, що система відзначається критичними коливаннями, що підтверджується також стрибкоподібним збільшенням у восьмому підрозділі та зменшенням в останньому підрозділі концентрації конструкцій підмет + присудок + обставина, виражена іменною групою.

1. У другому розділі:

20%; 14,7%; **10%**; 14,8%; 14,3%; 17,4%; 17%; 19,7%; 16,6%; 15,1%; 16%; 26,9%; 15,5%;

Локальний середній показник майже збігається з аналогічною цифрою попереднього розділу – 16,2%, проте різниця між екстремумами у 10% є меншою, що маркує стабільнішу рівновагу синтаксичної системи тексту у цій зоні. Перший підрозділ серединного другого розділу є зоною критичного стану системи одиниць підмет + присудок + обставина, виражена іменником.

3. У третьому розділі:

17%; **23,2%**; 18,4%; 14,1%; 14,3%; 14,8%; 15,1%; 17,6%; 11,6%; 15,5%; 14,5%; **11,1%**; 14,3%; 19,2%.

Локальний середній показник – 15,8%, різниця між підрозділами із найбільшим та найменшим уживанням – 12,2%. Критичні стани системи відзначаються у другому та дванадцятому підрозділах (ближче до кінця структурної одиниці), така поведінка системи із хвилеподібними коливаннями у межах однієї конструкції не є рідкісною. Схожа динаміка спостерігається у конструкціях цієї ж групи у творі Л. Годе "Le Soleil des Scorta".

Вищий структурно-синтаксичний рівень роману М. Уельбека "La Carte et le Territoire" характеризується такими кількісними показниками:

пролог – **15%**; перший розділ – 16,2%; другий розділ – 16,2%; третій розділ – 15,8%; епілог – **19,5%**.

Головний середній показник твору – 16,4%, різниця між мінімальним та максимальним показниками – 4,5%.

Наведені дані демонструють що зони критичних станів системи віднаходяться у першій та останній структурній частині твору, у пролозі зона найменшого вживання, в епілозі – найбільшого.

Ці два зазначені типи є взаємно врівноваженими. У першому та другому розділах система тяжіє до рівноважного стану. Таким чином, ділянки з критичними станами синтаксичних підсистем конструкцій підмет + присудок + обставина, виражена іменниковою або прийменниковою групами, у романах М. Уельбека "La Carte et le Territoire" та Л. Годе "Le Soleil des Scorta" розташовані симетрично з осями у серединному розділі та демонструють висхідну динаміку.

Середній загальний показник уживання конструкцій підмет + присудок + прислівник у романі Л. Годе "Le Soleil des Scorta" становить 7,7%. Відсоткові показники використання автором цих ланцюгів у розділах укладаються у таку послідовність:

7,3%; 8%; 7,4%; 8%; 6,9%; 7,4%; 7,6%; **10%**; **6,4%**; 7,9%.

Найменша щільність уживання конструкцій виявляється у дев'ятому сюжетно значущому розділі, проте найбільша – у передуючому йому восьмому розділі, що свідчить про різке збільшення, а потім різке стрибкоподібне зменшення вживання конструкції підмет + присудок + прислівник на відносно короткому відрізку тексту, причому в інших розділах коливання показників не є різкими. Різниця між максимумом та найменшим показником становить 3,6%.

Загальна кількість цих одиниць у романі Ж. Феррарі "Le Sermon sur la chute de Rome" – 781 одиниця, що становить ~ 10%. Кількісний аналіз вживання цієї конструкції показав такі результати у сімох розділах:

11,2%; **11,6%**; 10,6%; 10,3%; 10,1%; **8,2%**; 9,7%.

Різниця між максимальним та мінімальним показниками – 3,4%. Збільшення та зменшення щільності цих конструкцій у тексті відбувається від розділу до розділу стабільно поступово із найменшим показником у шостому,

тобто передостанньому, та найбільшим показником у другому розділах із поступовим зниженням кількості вживань у третьому, четвертому та п'ятому розділах.

Ці результати свідчать про симетричне розташування ділянок з критичними станами підсистемами конструкцій підмет + присудок + прислівник, що притаманно також підсистемі конструкцій підмет + присудок + обставина, виражена іменниковою або прийменниковою групами, у творі Л. Годе "Le Soleil des Scorta". Виявляється, що для конструкцій підмет + присудок + прислівник працює принцип дзеркально протилежної самоврівноваженої симетрії із віссю у серединному четвертому розділі.

Отже, принцип симетричної синтаксичної організації французького художнього прозового тексту є так само універсальним та текстотвірним, як і золотий перетин.

У романі М. Уельбека "La Carte et le Territoire" наявно 1566 одиниць підмет + присудок + прислівник, що відповідає середньому показнику 11,9%.

1. У першому розділі:

16,6%; 14,1%; 14,2%; 11,5%; 11,5%; **6,9%**; 8,8%; 11; 9%; 11,1%; 10,8%.

Локальний середній показник – 12,1%, різниця між максимальним та мінімальним показниками – 9,7%. Зміни концентрацій відбуваються не різко. Критичний стан системи віднаходиться у першому розділі, що є показовим для багатьох синтаксичних підсистем різних досліджуваних творів.

2. У другому розділі:

17%; 13,1%; 11%; 9,5%; **7,7%**; 16,4%; 11,9%; 10,5%; 10,7%; 11,7%; 12,9%; 9,3%.

Локальний середній показник розділу – 13,3%. Різниця між екстремумами – 9,3%, що наближається до аналогічного показника першого розділу. Схожа тенденція у динаміці цих конструкцій із піковою щільністю у першому та найменшою у серединному розділі спостерігається у першому розділі роману М. Уельбека "La Carte et le Territoire". Така конфігурація динамічних змін у

синтаксичній організації сучасного французького художнього прозового тексту є типовою.

3. У третьому розділі:

11%; 8%; 12,1%; 13,2%; 13,1%; 9,5%; 11,6%; 11,8%; 14%; 12,7%; 10,4%; **13,6%**; 11,2%; **7,3%**.

Локальний середній показник розділу – 11,5%, різниця між мінімальним та максимальним показниками – 6,3%. Ділянки із критичними станами системи знаходяться в останньому та дванадцятому підрозділах, тобто у кінці структурної одиниці. Коливання станів системи відбуваються як стрибкоподібно, так і хвилеподібно.

На вищому структурному рівні твору М. Уельбека "La Carte et le Territoire" ми отримали такі дані:

пролог – **14,3%**; перший розділ – 12,1%; другий розділ – 11,7%; третій розділ – **11,5%**; епілог – 12,1%.

Головний показник твору – 11,9%, різниця між екстремумами невелика – 2,8%, що свідчить про відносно рівне функціонування системи без значних коливань у станах. Наведені дані підтверджують попередньо отримані результати про те, що саме у перша структурна частина та серединна зона тексту, де формується вісь симетрії, часто характеризуються критичними станами синтаксичної системи сучасного художнього прозового тексту.

Враховуючи сумарну кількість конструкцій підмет + присудок + кодієслівна безособова форма у романі Л. Года "Le Soleil des Scorta", що становить 121 одиницю, ми обчислили їхній узагальнений показник, який дорівнює 1,3%. У десятих розділах числові дані цих одиниць такі:

0,8%; **0,2%**; 0,6%; 0,4%; 2,1%; 0,9%; 1,4%; 1,7%; **5,2%**; 2,2%.

Коливання між піком та мінімальним уживанням є достатньо помітним і становить 5%.

Подібно до конструкцій підмет + присудок + обставина, виражена іменниковою або прийменниковою групами, одиниці підмет + присудок + кодієслівна безособова форма відзначаються закономірністю дзеркальної

структурної симетрії найбільшої щільності у дев'ятому розділі та найменшої у другому, тобто із висхідною динамікою.

Таким чином, підсистема цих конструкцій підтверджує магістральну роль симетрії у синтаксичній організації сучасного французького художнього прозового тексту. Крім того, другий та передостанній розділи є сюжетно найважливішими у цьому творі, тобто у цих фрагментах ми відзначаємо зав'язку та кульмінацію сюжету.

Узагальнений показник конструкцій підмет + присудок + кодієслівна безособова форма (*gérondif, participe présent*) у романі Ж. Феррарі "Le Sermon sur la chute de Rome" дорівнює 1,3%, що відповідає 250 одиницям. У сімох розділах показники цих одиниць такі:

6,7%; 4,1%; 2,5%; 2,7%; 2,9%; 3,2%; **1%**.

Різниця між максимальним та мінімальним показниками є достатньо помітною і становить 5,7%. Головний середній показник твору – 3,2 %.

Отже, найвища щільність спостерігається у першому, а найменша – в останньому й відзначається хвилеподібним коливанням у серединних розділах, що демонструє дзеркально протилежну симетрію динаміки вживання цих конструкцій у тексті роману. Підсистема цих конструкцій – один із найяскравіших прикладів низхідної динаміки системи, яка доводить ключову роль симетрії у синтаксичній організації системи художнього прозового тексту.

У романі М. Уельбека "La Carte et le Territoire" наявна 301 конструкція підмет + присудок + кодієслівна безособова форма, що відповідає середньому показнику 2,3%.

1. У першому розділі:

1,7%; 1,4%; 1,9%; **4,6%**; 4,3%; 1,7%; 4,4%; 2,4%; **0,6%**; 2%; 1,1%.

Локальний середній показник – 2,3%, та різниця між екстремумами достатньо значна – 4%. Зміни концентрацій відбуваються різко, стрибкоподібно, наприклад до найбільшої, що означає наявність точки біфуркації на цій ділянці. Критичний стан системи віднаходиться у четвертому та у десятому підрозділах. Крім того, поруч із розділами з критичними станами

знаходяться зони стабільних станів. Саме у четвертому підрозділі відбувається одна з основних сюжетних змін. Отже, часто значні коливання системи і її перехід з рівноважного стану до критичного диктується сюжетом твору.

2. У другому розділі:

1,2%; 1,4%; 1,5%; 2,7%; **4,2%**; **0%**; **4,2%**; 1,7%; **0%**; 1,6%; 0,9%; **4,2%**; 2,4%.

Це одна з найменш стабільних підсистем із трьома зонами найбільших та двома найменших концентрацій та найбільшою кількістю точок біфуркацій та зон із нестабільними станами. Локальний середній показник – 2%. Різниця між екстремумами – 4,2%.

П'ятий підрозділ є критичним у підсистемах досліджуваних конструкцій. Така динаміка змін критичних станів синтаксичних підсистем рідковживаних конструкцій сучасного французького художнього прозового тексту не є надзвичайною.

3. У третьому розділі:

3%; 1,4%; 3,2%; 1,2%; 1,6%; 2,6%; 3,5%; **1,1%**; 1,4%; 1,4%; 2,9%; 1,9%; 4%; **5,1%**.

Локальний середній показник розділу – 2,5%, різниця між максимальним та мінімальним показниками – 5%. Ділянки з критичними станами системи знаходяться у восьмому та в останньому підрозділах. Розташування зон критичних станів у прикінцевих структурних одиницях є характерним для сучасного французького художнього прозового тексту. Коливання станів системи відбуваються як стрибкоподібно, так і поступово.

При дослідженні вищого структурного щабля твору М. Уельбека "La Carte et le Territoire" ми отримали такі дані:

пролог – **2%**; перший розділ – 2,3%; другий розділ – **2%**; третій розділ – 2,5%; епілог – **2,8%**.

Головний середній показник – 2,3%, різниця між мінімальним та максимальним показниками невелика – 0,8%, що на цьому рівні демонструє функціонування системи без значних коливань у станах. Дворівневе

членування роману М. Уельбека "La Carte et le Territoire" дозволило нам зробити такий висновок: у дрібніших структурних одиницях, тобто у підрозділах твору, зміни станів підсистем із стабільних на критичні відбуваються очевидніше і різкіше, ніж на вищому рівні епілогу, трьох розділів та прологу.

Висновки і перспективи. Наведені дані підкріплюють висновок про те, що перша, серединна та остання структурні частини є ділянками критичних станів синтаксичної системи сучасного французького художнього прозового тексту, а сам текст формується згідно із принципом симетрії, який ми окреслюємо як загальномовний. На вищому та нижчому рівнях структурування художніх творів спостерігаються відмінні динамічні характеристики підсистем обставинних присудкових конструкцій. Представлені результати є внеском у розуміння принципів синтаксичної організації сучасного французького художнього прозового тексту, а розроблена методика може бути використана у дослідженнях синтаксису текстів різних типів у когнітивному та лінгвосинергетичному аспектах.

Список літератури

1. Борботько В. Г. Принципы формирования дискурса : от психолгвистики к лингвосинергетике / Владимир Григорьевич Борботько. –[4-е изд.]. – М. : Книжный дом "Либроком", 2011. – 288 с.
2. Моисеева И. Ю. Синергетическая модель текстообразования : дис. ... доктора филол. наук : 10.02.19 "Теория языка" / Моисеева Ирина Юрьевна. – Оренбург, 2007. – 407 с.
3. Crouzet T. Comment obtenir un prix Goncourt [Електронний ресурс] / T. Crouzet. – Режим доступу : <http://blog.tcrouzet.com/2012/12/07/comment-obtenir-un-prix-goncourt/>